

demokratska politika. Zaključna ugotovitev je strnjena v spoznanje, da smo priča nastajanju moderne nacionalne države, ki del svoje suverenosti "investira" v supranacionalne ustanove.

Delo izhaja s stališča, da se družbene in humanistične vede premalo ukvarjajo s problemom razmerja med globalizacijo in kulturo. Poleg tega stanje vednosti na tem področju, čeprav je v zadnjem času vidno napredovalo, ni naklonjeno prenašanju odgovorom na poenostavljeno dilemo, ali se globalizacija in kultura dopolnjujeta ali pa sta po naravi stvari v stalnem in nerazrešljivem konfliktnem razmerju. V paradoksnih in ambivalentnih naravi globalizacije se skrivajo pomembni potenciali za razvoj kulture. Avtor zagovarja stališče, da globalizacija ne pomeni enosmerne ceste, in se poskuša na ta način izogniti napačni izbiri, da je lahko kultura bodisi le aktivna determinanta globalizacije bodisi le pasivno determinirana po njej.

Znatni del knjige obravnava kompleksni problem identitete v obdobju globalizacije na način, ki terja opuščanje konvencionalnih pristopov k tovrstnim raziskavam. Analitska in kognitivna orodja, s katerimi se družbene znanosti lotevajo tega izmuzljivega fenomena, so se v zadnjem desetletju okrepila. Globalizacija je pomembno zaznamovala nove in relevantne transformacije identitete, ko je pozornost usmerila tako na njeno fluidnost kot tudi negotovost. Enega najproduktivnejših teoretskih predlogov lahko najdemo v tezi, da se "globalnost v veliki meri konstituira znotraj nacionalnosti". Zdi se neodgovorno, poudarja avtor, da strokovnjaki – in to zelo pogosto – govorijo o nastopu "postnacionalne" dobe. Dandanes torej nismo priča preseganju etničnosti, temveč njeni revitalizaciji, ki jo spremlja pojav novih identitet. To je precej logičen proces, če se strinjamo, da se globalnost in lokalnost napajata druga v drugi.

Družbene znanosti so prav tako pred težko nalogo v zvezi z razumevanjem in razlaganjem različnih tipov tranzicij k demokraciji v času globalizacije, ker nobena od obstoječih teoretičnih razlag ne more vsestransko in samozadostno razložiti pojava demokratizacije. Zato avtorja ne preseneča, da se vedno več družboslovcev spogleduje z eklekticizmom. Delo se prav tako ukvarja z opredeljevanjem dveh glavnih konceptov, in sicer z demokratično tranzicijo in demokratično konsolidacijo ter teoretičnimi argumenti zagovornikov treh najbolj razširjenih razlag tranzicije k demokraciji: modernizacijsko, tranzicijsko in strukturalno. Določen poudarek je namenjen tudi iskanju dobre pojasnjevalne teorije na obravnavanem področju.

Brez slehernega dvoma gre za izvirno obravnavo relevantnega "nacionalnega" in "mednarodnega" problema, ki je pomemben tako za stroko (sociološko, politološko in kulturološko), zaradi svoje družbene občutljivosti in aktualnosti pa tudi za širšo javnost (civilno družbo), ki jo zanimajo tovrstna vprašanja. Predstavljena vsebina se osredotoča okoli ključnih vsebin, ki pod-

pirajo tako interdisciplinarni pristop kot tudi identificiranje širšega repertoarja tem. Na ta način avtor pomaga prizadevanjem za profesionalno in kritično refleksijo na tem področju, istočasno pa nagovarja tudi k odgovorni in transparentni angažiranosti s tem v zvezi. Objavo tega dela lahko razumemo kot tehten in doslej pogrešan pripomoček tako raziskovalcem kot študentom pri njihovem študiju in poglobljenem (pre)poznavanju družbenih problemov, ki ta čas vznemirjajo sodobno družbo, tudi slovensko.

Avustrijski Lešnik

Christian Joppke: CITIZENSHIP AND IMMIGRATION.
Cambridge, Polity Press, 2010, 216 str.

Christian Joppke, avtor knjige *Citizenship and Immigration*, izdane pri ugledni založbi Polity, v zadnjih dveh desetletjih velja za enega najbolj ustvarjalnih, prodornih in izzivalnih analitikov, ki se v svojih številnih delih posveča predvsem vprašanju etničnih študij, državljanstva, migracijskih in azilnih politik, multikulturalizma in družbenih gibanj.

V pričujoči knjigi se avtor osredotoči na analizo dinamičnega in pogosto kontradiktornega odnosa med dvema konstitutivnima elementoma sodobnih družb – državljanstvu in imigraciji. Zanimivo je, da se je kljub številni literaturi, ki obravnava obe posamezni področji, raziskovalna pozornost na preplet obeh tematik pojavila relativno pozno, v sredini osemdesetih let 20. stoletja. Razloge gre verjetno iskati v dejstvu, da je v tradicionalnih čezmorskih imigrantskih družbah (ZDA, Avstralija) dostop imigrantov do naturalizacije oziroma državljanstva pomenil samoumeven korak v širšem kontekstu asimilacije, medtem ko so v evropskih državah največje število priseljencev običajno tvorili tuji delavci (t.i. "*gastarbeiters*"), za katere so predpostavljali, da bodo na delu ostali zgolj začasno, zato "države gostiteljice" v njih niso želele videti bodočih sodržavljanov in sodržavljanek. Ko se je izkazalo, da so ti "tujci" ljudje, ki "so danes prišli, ostali pa bodo tudi jutri" – če si sposodimo znameniti rek Georga Simmla – se je razprla tudi razprava o njihovem statusu, pravicah in identitetah, ki tudi danes še kako buri duhove na političnih parketih posameznih nacionalnih držav ter nadnacionalnih struktur Evropske unije.

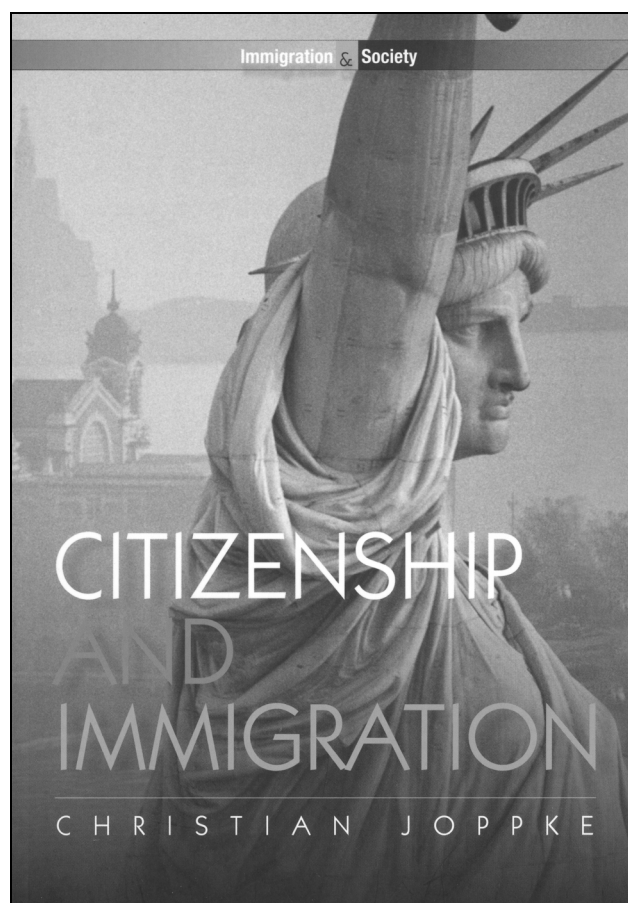
Vprašanje statusa, pravic in identitete postavlja v ospredje svoje analize tudi Christian Joppke. V uvodnem poglavju se posveti konceptu državljanstva – s pomočjo družboslovnih klasikov (Marx, Weber, Durkheim, Arendt, Marshall) se sprehodi skozi zgodovino razumevanja koncepta od antike do sedanjosti ter izpostavi temeljna nasprotja, ki ga obkrožajo. Državljanstvo obi-

čajno razumemo kot članstvo v politični skupnosti, natančneje, članstvo v nacionalni teritorialni skupnosti oziroma suvereni nacionalni državi, ki je institucionalizirano in normativno – izkazuje se s posedovanjem potnega lista ter z uklanjanjem zakonodajnim predpisom te države. Po sloviti definiciji T. H. Marshalla državljanstvo pomeni "temeljno človeško enakopravnost, ki jo povezujemo s konceptom polnopravnega članstva v skupnosti". Obenem je državljanstvu inherentna specifična dvojnost, ki ga v temelju konstituira: po eni strani je vključujoče navznoter (omogoča enakopraven status vsem pripadnikom nacionalnega korpusa), po drugi strani pa izključujoče navzven (radikalno odreka enakopraven status vsem tujcem).

V drugem poglavju Joppke pod drobnogled vzame prvo od treh temeljnih dimenzij državljanstva – status. Avtor sprva zagovarja tezo, da smo (bili) v zadnjih desetletjih v Evropi priča vse večji liberalizaciji dostopa do državljanstva; ta se kaže v uvajanju dodeljevanja državljanstva po principu *jus soli* (pogoj za pridobitev državljanstva je rojstvo na ozemlju države in ne zgolj rojstvo staršem "prave krvi", kar uteleša *jus sanguinis*), pogostejšemu dopuščanju dvojnega državljanstva in zniževanju kriterijev za naturalizacijo. Obenem opozarja, da do liberalizacije ne prihaja v družbenem in politič-

nem vakuumu – liberalizacija je posledica političnih odločitev, za katere so običajno odgovorne vlade iz levega političnega spektra. Še več, liberalizacija dostopa do državljanstva običajno poteka v okoliščinah, ko ne obstaja močnejša aktivnost strank s (skrajno) desnega političnega spektra, ki bi lahko mobilizirala vedno prisotne ksenofobna občutja širše javnosti. Vendar pa so (tudi) dogodki po 11. septembru ponovno razvneli diskusije o domnevno neuspeli integraciji priseljencev (pretežno muslimanske veroizpovedi) in krizi multikulturalizma, kar je v večini evropskih držav vodilo k uvajanju strožjih pogojev za naturalizacijo (testi znanja jezika, poznavanja zgodovine in kulture "nove države", diskriminatorni intervjuji, namenjeni zgolj muslimanskim prosilcem za državljanstvo, potrdila o sposobnosti samostojnega preživljanja ipd.). Nenadoma se zdi, da se "integracija" priseljencev ne bo zgodila zgolj kot posledica daljšega bivanja in neformalne socializacije, temveč mora država-nacija integracijo skrbno nadzorovati ter – v primeru, da rezultat ne bo dosegal pogojev in pričakovanj – tudi sankcionirati, in to od začetka procesa (vstopa na teritorij države-nacije) pa do konca (morebitnega vstopa v državljanstvo).

Tretje poglavje je namenjeno razsežnostim pravic. Razmerje med državljani in ne-dravljani v kontekstu pravic je zapleteno in se spreminja v času in prostoru (glede na zakonodaje posameznih držav-nacij), kar je še posebej razvidno v obdobju po 11. septembru, ko se je izpostavila izrazita ranljivost, netrajnost oziroma arbitrarnost pravic, ki pripadajo tujcem oziroma ne-dravljani. Pravice tujcev oziroma ne-dravljani so stratificirane "pravice", ki so neizogibno povezane z budnim opazovanjem, uravnavanjem, nadzorom in sankcioniranjem državnega administrativnega aparata (nedavno smo bili v nekaj evropskih državah priča razpravi o tem, da bi morali naturaliziranim priseljencem, ki so zagrešili težje kaznivo dejanje, odvzeti državljanstvo). Številne evropske države so v zadnjem času sprejele ukrepe, s katerimi želijo privabiti visoko izobražene in usposobljene tuje delavce in s katerimi tej populaciji zagotavljajo nekatere pravice oziroma "privilegije" (dovoljenje za bivanje, pravica do združevanja družin, davčne ugodnosti), ki obenem niso namenjene prevladujočemu številu nezaželenih, nizko kvalificiranih tujcev. Joppke se posveti tudi nadvse aktualnemu vprašanju položaja in pravic etničnih manjšinskih skupnosti. Kakšen naj bo odnos države-nacije do manjšin: naj jih zaščiti in jim podeli posebne pravice (multikulturalizem) ali naj tem populacijam posebne pravice v imenu enakosti odreče (antidiskriminacija)? Avtor zagovarja tezo, da se, predvsem v evropskih državah, multikulturalizem umika, načelo antidiskriminacije pa ima vse večji vpliv, razloge pa gre iskati v tem, da države v skladu z liberalnim načelom ljudi vse bolj obravnavajo kot posameznike in ne kot člane določenega razreda in s tem prepuščajo oblikovanje družbenih skupin samim posameznikom.

Državljanstvo, kot smo že omenili, ni zgolj "posedovanje članske izkaznice neke države", temveč hkrati in predvsem "posedovanje članske izkaznice neke nacije", torej članstvo v politični skupnosti, ki je obenem tudi kulturna skupnost ter skupnost jezika, norm, vrednot in posledično tudi identitet. Slednjim se Joppke posveča v četrtem poglavju. Od priseljencev, ki želijo pridobiti državljanstvo, običajno ne pričakujejo zgolj spoštovanja državne zakonodaje, temveč tudi spoštovanje prevladujočih običajev, norm in vrednot ter s tem izkazovanja lojalnosti "novi" skupnosti. Zato se povsem upravičeno izkazuje vprašanje, kaj je pravzaprav tisto, v kar se priseljenci morajo integrirati in sprejeti za svoje. V tem kontekstu vsaka država-nacija običajno izpostavlja temeljne vrednote, ki jih ima za "svoje lastne" – tako lahko na primer poslušamo o britanskosti, italijanskosti, slovenskosti ali francoskosti (Francozi imajo celo Ministrstvo za imigracijo, integracijo in nacionalno identiteto!). Danski premier je nedavno v razgreti razpravi o integraciji izpostavil, da morajo "ljudje, ki želijo živeti tukaj, spoštovati danske vrednote – demokracijo, svobodo govora, ločitev Cerkve od države, enakopravnost moških in žensk...". Toda, ali niso to tudi vrednote Britancev, Italijanov, Francozov, Slovencev...? Domnevne nacionalne partikularnosti, ki se jim morajo zavezati priseljenci, če želijo biti sprejeti v nacionalni korpus, so tako navsezadnje zgolj povsem univerzalistične vrednote liberalnih demokracij.

V sklepnem poglavju se Joppke posveti scenarijem, ki se obetajo na poti transformacije državljanstva v sodobnem globaliziranem svetu, ter kot primer postavlja novo obliko državljanstva – državljanstvo Evropske unije (EU). Evropsko državljanstvo je bilo konstituirano leta 1992 in zdaj lahko v Pogodbi o EU preberemo, da je "vsaka oseba, ki ima državljanstvo države članice EU, hkrati tudi državljanica EU. Državljanstvo EU je komplementarno in ne nadomešča nacionalnega državljanstva." Drugi stavek je bil vrinjen v amsterdamsko pogodbo leta 1997, da bi preprečil možnost bolj inkluzivnega evropskega državljanstva, za katerega so si prizadevale Evropska komisija ter številne nevladne in migrantske organizacije in ki je predvideval evropsko državljanstvo, temelječe na osnovi (stalnega) prebivališča, kar bi posledično vključevalo tudi državljane t.i. "tretjih držav", ki živijo na območju EU. En vlak za večjo inkluzivnost evropskega državljanstva je bil tako zamujen, vendar Joppke ostaja optimističen in meni, da evropsko državljanstvo ponuja model za prihodnost postnacionalnega državljanstva, ki ne bo temeljilo na nacionalnosti ali nacionalizmi.

Avtorjevemu izhodiščnemu optimizmu se lahko približamo, vendar z nekaj zadržki: navkljub evropskim direktivam in smernicam, ki vpeljujejo "približevanje" statusa in pravic državljanov "tretjih držav" pravicam, ki so jih deležni državljani EU (na primer pravica do prostega gibanja, volilna pravica, pravica do pridobitve

stalnega prebivališča ... so državljanom "tretjih držav" omogočene le pod izpolnjevanjem določenih pogojev ter so lahko razveljavljene), ostaja nesporno dejstvo, da EU vodi in pogloblja izrazito nadzorovalno in represivno imigracijsko politiko, ki utrjuje meje na vzhodu in jugu in vpeljuje "evropsko identiteto" po načelu razlikovanja od "drugih", "vzhodnjakov", "južnjakov"... Prihodnost in obeti evropskega državljanstva so morda res nekoliko bolj svetli, kot pravi Joppke, vendar zgolj za tiste "privilegirane" priške, ki se jim je posrečilo prebiti v "trdnjavo Evropo".

Ana Kralj

Tomaž Grušovnik

Wolfgang Behringer: A CULTURAL HISTORY OF CLIMATE. Cambridge/UK, Polity Press, 2010, 295 strani

"Več znanosti in več tehnologije nam ne bo pomagalo na poti iz trenutne ekološke krize, vse dokler ne najdemo nove vere ali premislimo staro," je že leta 1967 v sedaj slavnem članku *Zgodovinski izvori naše ekološke krize* zapisal Lynn T. White (White, 1967, 1206). Pred kakšnima dvema desetletjema, v nekoliko večjem obsegu pa pravzaprav v zadnjih desetih letih in nedavno, so k problematiki podnebnih sprememb in nasploh k izzivu degradiranega okolja pristopile tudi družbene vede, še posebej pa psihologija. Čemu smo priča takemu družboslovnemu 'preobratu' – če ga smemo tako imenovati – znotraj znanosti, ki se ukvarja z okoljem, pravzaprav niti ni presenetljivo. V članku *Psihologija globalnega segrevanja: zmanjševanje razkoraka med znanostjo in sporočilom* avtorja Ben Newell in Andy Pitman sporočata: "Zgolj predstavljanje dejstev in grafov o globalnem segrevanju ni uspelo prepričati večjega dela javnosti, novinarjev in politikov glede razsežnosti problema in nujnosti potrebnih ukrepov" (Newell, Pitman, 2010, 1012). Težava okoljske problematike je skratka v tem, da je – če se tiče družbe – v enaki meri kot naravoslovno-tehniški tudi družbeno-humanistični problem. "Okoljski problemi se ne materializirajo kar sami; vse prej morajo biti 'konstruirani' s strani posameznikov in organizacij, ki definirajo onesnaženje ali kako drugo objektivno stanje kot zaskrbljujoče in ki glede tega želijo kaj storiti. V tem smislu se okoljski problemi ne razlikujejo zelo od drugih družbenih problemov, kot so zlorabljanje otrok, brezdomnost, mladoletno prestopništvo ali aids" (Hannigan, 1995, 2). Potem ko je zanos naravoslovnih znanosti – da se same soočijo z izzivom, katerega imajo nekateri za največjega, s katerim se človeštvo sooča v vsej svoji zgodovini – omajan in ko je razsvetljenska vera v neposredno prepričujočo